

Вікторія Останіна, аспірантка

Київського національного авіаційного університету

“НОВА МІФОЛОГІЯ” ШЕЛЛІНГА ЯК ФАКТОР ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ОСЯГНЕННЯ ЗНАЧЕННЯ МІФОЛОГІЇ

У статті проаналізовано погляди Ф. В. Й. Шеллінга щодо сутності понять: “міф”, “міфологічна свідомість”, “міфотворчість”, “час”, “народ”, “свідомість”... , а також показано як філософ вперше інтелектуально осягнув міфотворчість, та вплив творчої спадщини Ф. В. Й. Шеллінга на зміни, що склалися у підходах до пояснення природи міфотворчості.

Постановка проблеми. Міфи древності спричинили сильний вплив на розвиток культури, літератури і мистецтва. Цей феномен духовної культури виявився настільки евристично потужним, що протягом віків продовжує постачати образи, теми і сюжети для творчої інтерпретації митців і навіть поза межами художньої культури.

Міфологія і досі відіграє чи не найбільшу роль в духовному житті людства. Довгі віки, терплячи дивні зміни і метаморфози, міфологічна свідомість і далі живе нерозривно з людським духом, з світовою культурою. Проте протягом багатьох століть зміст поняття “міф” та саму міфологічну свідомість розуміли та сприймали неоднозначно, ігноруючи її глибину та не усвідомлюючи, що міфотворчість присутня всюди, її не зауважуєш, але життя без неї неможливе. Хоча думки різних мислителів, філософів, митців, а також сама Біблія дозволяють побачити міфотворчість, та й сам міф під об’ємним та рефлексивним кутом зору, але ще досі відкритим залишається процес осмислення сутності міфу та знання його впливу на розвиток і становлення суспільної свідомості. Ця проблема є **актуальною** у сьогоденні, оскільки її осмислення може пояснити закономірності виникнення та механізми функціонування історично першої форми світогляду, а також проаналізувати відношення до міфотворчості людини в її історії.

Предметом даної роботи є виявлення сутності, специфіки і функцій, властивих міфу, здійснені в контексті філософської рефлексії Ф. В. Й. Шеллінга, характеристика ним відношення людини до природи та до надприродних істот.

Мета – прослідкувати генезу поняття “міф” та показати сприймання людською свідомістю міфотворчості до шеллінгіанства та після його

творчої спадщини, обґрунтувати зміни, що склалися у підходах до пояснення природи міфотворчості.

Завдання дослідження:

- на матеріалі філософської джерельної бази дослідити історію стосунків “природа – людина – суспільство”;

- охарактеризувати новий підхід Ф. Шеллінга до пояснення міфології, проаналізувати зміни, які спричинила ця новизна.

Виклад основного матеріалу. Людина є надзвичайною, унікальною істотою. Вона постає як всесвітнє диво, адже лише їй відкрилося те, що ми називаємо буттям, світовим універсумом. Індивід постійно перебуває у діалозі зі світом, але не існує двох однакових діалогів, як не існує і двох абсолютно ідентичних людей. Після народження, крок за кроком маленька істота пізнає саму себе, оточуючий світ, людей, які впливають на неї і певним чином формують її. Розвиток людини уворює сукупність узагальнених уявлень про світ, місце людини у ньому, підвалини людських взаємин в світом, що виконують функції людського самоусвідомлення та світоорієнтування. Тобто, під впливом різних внутрішніх та зовнішніх чинників у людини формується світогляд.

Отже, ми знаємо, що світ в якому живемо, нам відкрився через нашу діяльність, працю, пізнання, експерименти, фантазію і т. ін. Він, безперечно, є нашим уявленням та проявами через людину самого життя. М. Гайдеггер говорить те, що людина є “отвором у бутті”, вказує на те, що на рівні людини та через людини глибинні потенції буття уперше входять у своє виявлення [4, 15].

Внаслідок розвитку первісного виробництва, становлення першої соціальної організації у вигляді роду та племені, розвивалася і людська свідомість. Вона найчастіше виходила за межі безпосередньої ситуації, за межі задоволення

“НОВА МІФОЛОГІЯ” ШЕЛЛІНГА ЯК ФАКТОР ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ОСЯГНЕННЯ ЗНАЧЕННЯ МІФОЛОГІЇ

основних матеріальних потреб общини. У первісних людей виникали питання про походження предметів та явищ, які їх оточують, про їх соціальні звичаї та заборони (табу) і т. д. Відповісти на ці запитання в раціональній, адекватній реальності формі первісні люди не могли. Д. М. Угринович стверджує: “Їх відповіді обов’язково носили фантастичний і в той же час чуттєво-конкретний, наочний, образний характер, були одним із проявів їх уяви, яка розвивалася” [6, 72]. В межах такої уяви і виникали перші міфи.

Взірцевою у цьому сенсі була грецька міфологія, оскільки в зміст її сутності ввійшли особливості первісного устрою греків, які сприймали світ як життя однієї великої родової общини. У грецькому міфі узагальнювалися всі багатоманітні людські відносини та природні явища, а синкретизм був основою міфологічної свідомості. Міфологія була реалістичною в тому сенсі, що міф поставав не думкою чи розповіддю, а самою реальністю, що чітко можна прослідкувати в грецькій міфології, яку слід сприймати не як нерухому картину дійсності, а як феномен, який постійно змінювався в соціальному контексті античного світу. Хоча Ф. Шеллінг зауважив, що для греків походження міфології було зрозуміле не більше, ніж нам, при тому, що вони жили близько цих витоків, і грецький природодослідник не був до природи ближче, ніж учений наших днів.

Міфологія мислиться як ціле, а от Ф. Шеллінг ставить питання про природу цього цілого, тому розглядає ядро міфології. Це ядро складається із подій, які не належать ні історичному порядку, ані людському. Герої подій – Боги, велика кількість вшанованих надособистостей в міфології, які утворюють осбливий світ, а саме світ – Богів. Якщо підкреслювати, що таких вшанованих релігією істот багато, то міфологія виступає як політеїзм, і цей момент, який насамперед впадає в очі, ми назвемо політеїстичним. Отже, міфологія – це, загалом, вчення про Богів, між якими існують природні та історичні стосунки, тобто з плином часу династія богів збільшувалася, утворювалися між ними родинні стосунки та їх історія. Міфологічні боги, за своєю природою, історичні істоти, тому повне поняття міфології полягає в тому, що вона є не лише вченням про богів, але й самою історією Богів, або, як це назвали греки, – теогонією. Маючи у своєму змісті історію богів та вважаючи їх історичними істотами, міфологія бере початок у таких епохах, історично які нам невідомі. Отже, всередині міфології притаманний історизм, власний час, згідно з яким живуть боги та творять свою історію.

Але щодо світу, міфологія є явищем позаісторичним та позачасовим, яке не підпорядковується законам часу і на яке не впливають зміни епох...

Через притаманну міфології містичність люди із суспільною свідомістю не в змозі побачити у міфологічній розповіді істину, реальність подій. Саме тому, протягом багатьох століть панувала думка, що міфологія є фантастичним відбитком дійсності у первісній свідомості, яка втілена в усну народну творчість, і що вона є простою вигадкою. Але будь-яка вигадка потребує незалежної від неї підстави, ґрунту, на якому вона б виростала. Зрозуміло, що для створення такої підстави служать реальні і повсякденні події людського життя і не виключається майбутній зв’язок з ними. Тому, вважаючи міф фантастичною вигадкою, спростовувалася його суть та призначення, а Ф. Шеллінг, називав такий погляд “природним або невинним”, бо виник він під впливом перших вражень і не вийшов за їхні межі. Він припустив те, що в “міфології відчутні перші переживання сил, що незримо управляють людським світом, а також і релігійний жах, – що не було новим потрясінням для людини, все це відобразиться в міфологічній вигадці, викликаючи чарівну видимість взаємозв’язків, навіть якогось віддаленого навчання, і з такою видимістю ми легко можемо змиритися, якщо тільки грубий і вульгарний розум не побажає обернути цю видимість в реальність” [8, 165]. Отже, всяке значення в міфології закладене потенційно, немов в хаосі...

Але чи існує істина у міфології? Багато мислителів роздумували над тим, чи притаманна міфології істина, чи взагалі можливою є істинність у міфі. Ф. Шеллінг синтезує усі ці попередні погляди та сміливо заявляє, що в міфології є істина. Він стверджує: “лише тому, що ми примушені бачити в міфології необхідність виникнення, ми примушені визнавати за нею і необхідний зміст, тобто істину” [8, 167].

Отже, істина міфології – це насамперед і в спеціальному відношенні істина ілюзорна, метафорична, тому що процес, в якому міфологія виникає, є теогонічним процесом, і вона, безперечно, суб’єктивна, тобто для людства, охопленого цим процесом, вона наділена тільки цим, саме метафоричним, значенням.

Ф. Шеллінг розкрив те, що міфологія пізнається в істині, а тому пізнається істинно лише тоді, коли пізнається в процесі як такому. Процес, який повторюється в ній, але лише особливим чином, – це загальний, абсолютний процес, тому істинне знання міфології – те, яке представляє в

“НОВА МІФОЛОГІЯ” ШЕЛЛІНГА ЯК ФАКТОР ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ОСЯГНЕННЯ ЗНАЧЕННЯ МІФОЛОГІЇ

ній абсолютний процес, а саме міфологічний процес, який утворився та здійснився в людстві, незалежно від його думок і бажань. А сама міфологія – це істинна цілісність, щось завершене з усіх боків, утримуване у відомих межах, особливий світ для себе; міфологічний процес – це явище такої повноти протікання, як, наприклад, у фізичному організмі хвороба, природно пролікаючи, тобто завдяки необхідній спрямованості знімаючи себе і відновлюється в здоров’ї; це рух, який виходить з певного початку, проходить через певні центри, досягає певного кінця, тим самим замикаючи і завершуючи себе.

Міфологія – це щось сутнісно рухоме, притому саморухоме; згідно з іманентним їй законом, в ній живе вище людське пізнання, яке виявляється реальним, істинним та необхідним для власної діалектики [8, 348].

Міф надавав уявлення про надприродне, тому проявив у собі елементи релігії, що стало спонукальним мотивом до перетворення міфології із реалістичної в ідеалістичну, яка через прихід християнства та інших панівних релігій звернулася до історії, до духу... Еволюціонувавши, вона влилася новим руслом у різні християнські вчення та ідеї, але не зникла, не розчинилася в них, хоча поряд із ідеалістичним спрямуванням набула раціонального характеру. Саме героїчний епос, трансформуючи міфологію, прищепив їй паростки раціонального осмислення, хоча сама міфологія не перейшла в раціональне мислення, та вперше ознайомилася із безмежністю суб’єктивного.

Отже, міфологія народилася в суспільній свідомості з реалістичним характером, тобто вона була для людей єдиною можливою дійсністю, в якій неможливо відокремити реальне від фантастичного, наявне від бажаного, людське від нелюдського... Згодом міфологія стала ідеалістичною, оскільки суспільна свідомість еволюціонувала і почала прагнути пізнати та раціонально осмислити релігійний ідеал. Проте у міфології залишилася частинка первісної реалістичності, до якої долучився ідеалістичний зміст. Безліч науковців, філософів розглядаючи генезу та розвиток міфу, як правило, говорили про дві різні міфології, а насправді йшлося про процес до її трансформації та після. І тільки німецький філософ Ф. Шеллінг у своєму тлумаченні міфології утворює синтез першої та другої, який в результаті вилився в “нову міфологію”. Адже, “основна ідея шеллінгіанства – збіг ідеального і реального – знайшла застосування в теорії міфу, який в нашому розумінні є найбільш всезагальною, початковою формою думки, яка повністю заглиблена в буття” [1, 26].

Важлива особливість первісного міфу полягала в тому, що він виступав як нерозривна єдність суб’єктивного і об’єктивного. Ф. Х. Кессіді стверджує, що “відмінна риса міфу – це ототожнення образу і предмета, суб’єктивного і об’єктивного, внутрішнього і зовнішнього, частини і цілого і уявлення, що “все у всьому” [2, 44]. Попри таку нерозривну єдність суб’єктивного і об’єктивного у міфі, яка характерна для початкової стадії розвитку міфології, для найбільш древніх, архаїчних міфів, вона поступово руйнується, і міфічний образ сприймається вже не як реальне буття предмета, а лише як його символ, його часткове проявлення та позначення.

Ф. Шеллінг у своїй “новій міфології” вперше застосовує до розгляду питань про міфологію окремо два підходи: об’єктивний і суб’єктивний. Він стверджує, що міфологія в об’єктивному розгляді – це реальна теогонія, історія Богів; в якій відбувається дійсне становлення Бога в людській свідомості, а Боги відносяться до нього як окремі моменти, що народжуються [1, 31]. А от суб’єктивно, або за своїм виникненням, міфологія – це теогонічний процес, а власне процес, який здійснює свідомість. Теогонічний процес утворюється із сутнісного відношення людської свідомості до Бога, з відношення, через яке свідомість, взагалі за своєю природою, переносить (покладає) Бога в глибину своєї основи. Такого типу свідомість неминуче є тією, що народжує Бога іманентно, відповідно є теогонічною свідомістю...

Теогонічний процес, в якому виникає міфологія, – це суб’єктивний процес, тому що він здійснюється в свідомості і виявляється в породжуваних уявленнях, проте причини і предмети цих уявлень – це теогонічні сили самі собою. Зміст процесу складають самі потенції, які творять свідомість і є дійсними силами. Не з об’єктами природи має справу міфологічний процес, а з тими чистими творчими потенціями, початкове народження яких – це сама свідомість.

Ф. Шеллінг наголошує на тому, що в міфології були розрізнені два основні аспекти: політеїстичний та політеїзм історичний. В політеїстичному аспекті дійсно йдеться про Богів; проте тут Шеллінг обґрунтовує новий висновок – а саме, “підстава і початок процесу, що породжує міфологію закладено вже в першій дійсній свідомості людства, тобто в свідомості як такій” [8, 326]. А саме, уявлення про богів не могли виникнути в часі уявному чи реальному випадково, і що немає такого часу, коли існував би доміфологічний політеїзм. Адже вже перше дійсна свідомість була міфологічною за своєю

“НОВА МІФОЛОГІЯ” ШЕЛЛІНГА ЯК ФАКТОР ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ОСЯГНЕННЯ ЗНАЧЕННЯ МІФОЛОГІЇ

сутно. Політеїзм до міфології – це просто вигадка рефлексивної теорії, стверджує Ф. Шеллінг.

Отже, ми маємо право визнати історично доведеним те, що, окрім міфологічного, не існувало іншого політеїзму, що міфологічний політеїзм вважається процесом, який встановлений тепер нами, і що немає такого політеїзму, Боги якого не були б дійсними Богами і останній зміст якого не складав би Бог. Проте міфологія – це не просто взагалі політеїзм, але політеїзм історичний, без якого не існувало б політеїзму міфологічного та усього теогонічного процесу. Але і в цьому, другому контексті, слід утверджувати безумовно-власне значення і розуміти як справжню, реальну послідовність Богів. “Це рух, – говорить Ф. Шеллінг, – до якого дійсно схильна свідомість, рух, який здійснюється реально, істинно. Навіть і у всіх власних особливостях такої поступальності, в тому, який Бог передує якому, який слідує за яким, панує не свавілля, але необхідність” [8, 327]. І навіть, що стосується особливих обставин тих подій, які зустрічаються в історії Богів, якими б дивними не здавалися вони нам, для них в свідомості завжди можна знайти відносини, з яких природно вирости відповідні уявлення. Різні події і діяння з історії Богів не вимагають іншого розуміння, крім буквального.

Крім цього, німецький філософ осягнув міф на рівні філософської рефлексії, він застосував до міфотворчості дискурсивне мислення, яке вважалося руйнівним для міфології, та інтелектуально осягнув природу міфу (чи міф як такий). А саме, Ф. Шеллінг вперше почав дивитися на міфологію як на всесвітньо-історичне явище, побачив в ній необхідну, закономірну ступінь розвитку свідомості. Для Ф. Шеллінга основним напрямком стали пошуки місця перебування міфології в людській свідомості. Адже людина в міфологічному процесі спілкується не з речами, її приводять в дію ті сили, які підіймаються з глибини свідомості.

“У міфології немає іншої реальності, окрім свідомості, – говорить Ф. Шеллінг, – вся міфологія вичерпується визначеннями свідомості, тобто її уявленнями, проте сам процес, ця послідовність уявлень – вони не можуть, у свою чергу, бути просто уявними, вони повинні були реально мати місце, дійсно відбуватися в свідомості; не міфологія створює ці уявлення, навпаки, міфологія створюється ними, бо міфологія – це тільки ціле цих вчень про Богів, які дійсно виступали послідовно, один за одним, але вона і виникла завдяки цій послідовності” [8, 264]. Отже, міфологія могла виникнути лише в самому житті, вона повинна була бути пережита і випробувана.

Новизною наукової розвідки Ф. Шеллінга є відкриття й того, що міфологічному процесу притаманне не лише просте релігійне значення, але і загальне значення усіх принципів буття, оскільки в ньому повторюється загальний процес становлення. Досліди французького етнолога К. Леві-Строса у свій час показали, що сюжети міфів у різних народів не є чимось мимовільним, випадковим, а відтворюють певні закономірності, а саме закономірні тенденції розвитку міфологічної свідомості різних родоплемінних груп [6, 76]. Відповідно до цього і істина, якою володіє міфологія в цьому процесі, – це універсальна істина, яка нічого не виключає і є абсолютною. Тому не можна заперечувати у міфології і історичну істину, а також те, що процес, в якому вона виникає, сам собою є істинною історією, дійсним перебігом подій. Водночас, неможливо заперечувати за нею і фізичну істину, бо природа є необхідною ланкою зв'язку між міфологічним та загальним процесом. Отже, зміст міфології – не абстрактно-релігійний, на зразок звичайних понять теїзму, а об'єктивний, в якому присутня об'єктивна істинність. Між свідомістю в її чистій істотності і свідомістю в її втіленості (реалізованості), між встановленою в ній і здійсненою в ній єдністю, метою всього процесу, був світ.

Викладене дозволяє зробити висновок, що міфологія є найбільш ранньою, притаманною будь-якому суспільству, формою світосприйняття, розуміння людиною світу і самої себе. Вона є первісною формою духовної культури людства. Адже усвідомлення певного явища природи або суспільства спочатку залежало, і навіть залежить сьогодні, від конкретних природних, господарських та історичних умов і рівня соціального розвитку.

Ф. Шеллінг, розкриваючи поняття міфу, показав, що міфологія – це історичний тип світогляду, в якому творення людиною цілісної картини світу ґрунтується на абсолютизації ролі, значення природного стосовно людського, а також на визнанні органічної єдності людини і світу. Міфологія як історичний тип світогляду супроводжує всі періоди існування земної цивілізації, відомої людині.

Висновки. Отже, первісна людина не виділяє себе із природного та соціального середовища, в ній існують елементи логічної неподільності мислення, яке ще не здатне чітко відокремитися від емоційної сфери життя людини. Наслідком цього є наївне олюднення навколишнього природного середовища, загальна персоніфікація у міфах та широке “метафоричне” порівняння природних і соціальних об'єктів.

УПРАВЛІНСЬКИЙ ЦИКЛ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ МАРКЕТИНГУ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ ВАТ ДЗАК

У міфології не розмежовується природний і надприродний світ, вона байдужа до суперечностей, має невисокий рівень абстракції, їй притаманні чуттєво-конкретний характер, метафоричність, емоційність. Ці та інші особливості міфології перетворюють її на досить своєрідну символічну, знакову систему, в термінах якої сприймається і описується весь світ.

Вивчення міфу займає центральне місце у вивченні як окремих суспільств, так і людської культури в цілому. У міфі закладена модель або устрій поведінки людини, а також міф дає можливість керувати найбільш значними елементами людського існування: війною та миром, життям та смертю, правдою та оману, добром і злом.

Фрідріх фон Шеллінг довів, що міф був формою вираження, характеристикою певної стадії в людському розвитку, посередником якої люди представляли Абсолют, який у Шеллінга є всеохоплюючою єдністю, де примирені всі протилежності.

1. А. В. Гулыга. *Философское наследие Шеллинга // Шеллинг (Фридрих Вильгельм Йозеф) Сочинения.* – М.: Т.1. – 607 с.

2. Кессиди Ф. Х. *От мифа к логосу.* – М.: Мысль, 1972. – 312 с.

3. Лазарев В. В. *Философия раннего и позднего Шеллинга.* – М., Мысль. – 1990. – 199 с.

4. Петрушенко В.Л. *Філософія.* – Львів: “Новий Світ – 2000”, 2004 р. – 527 с.

5. Леви-Строс Клод. *Структура мифов // Вопросы философии, 1970, №7.* – С.152 – 164.

6. Угринович Д. М. *Искусство и религия.* – М.: Издательство политической литературы, 1982. – 283 с.

7. Хайдеггер М. *Время и бытие: Статьи и выступления / Сост., перевод вст. ст., коммент. и указ. В. В. Бибихина.* – М.: Республика, 1993. – 447 с.

8. Шеллинг. *Сочинения // Введение в философию мифологии.* – М.: Мысль, 1989. – 314 с.

Наталія Яневич, аспірантка

Національного університету “Львівська політехніка”

УПРАВЛІНСЬКИЙ ЦИКЛ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ МАРКЕТИНГУ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ ВАТ ДЗАК

У статті досліджується забезпечення безперервного пропорційного розвитку виробництва для досягнення вагомих кінцевих результатів, якомога кращого задоволення потреб працюючих на підприємстві.

Постановка проблеми. Окреслена проблема є пізнавальною, актуальною і цікавою роботою щодо формування маркетингової політики на промислових підприємствах.

На зміну командно-адміністративній системі з притаманним їй монополізмом, безініціативністю, безгосподарністю та ігноруванням інтересів споживачів повинна прийти економіка, заснована на різноманітних формах власності, розвинутій системі фінансів, міцних стимулах особистої колективної відповідальності, що потребує кардинального поліпшення підготовки кадрів економістів, фінансистів, управлінців, маркетологів [1].

Управлінський цикл маркетингу на промисловому підприємстві містить в собі чотири функції – планування, організація, мотивація, контроль. Дані функції охоплюють всі

види управлінської діяльності зі створення матеріальних цінностей, фінансування, маркетингу і т. д.

Планування маркетингу. Ця функція є по суті процесом підготовки виробництва. Етапи планування:

- а) постановка мети;
- б) визначення вхідних передумов;
- в) виявлення альтернатив;
- г) вибір найкращої альтернативи;
- д) введення і виконання плану.

Організація маркетингу виробництва всіх структурних підрозділів. Функція організації націлена на упорядкування діяльності маркетолога і виконавців. Це передусім оцінка маркетологом своїх можливостей, вивчення підлеглих, визначення потенційних можливостей кожного робітника, розстановка сил і т. д. Уся ця